

Musikaalikappaleiden kääntäminen

The Last Five Years-musikaalin kappaleiden suomentaminen B4-laulututkintoon

Riikka Lifländer

OPINNÄYTETYÖ

Toukokuu 2024

Muusikko AMK
Musiikkiteatteri

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Musiiikin tutkinto-ohjelma, Muusikko (AMK)
Musiiikkiteatteri

LIFLÄNDER, RIIKKA:
Musikaalikappaleiden kääntäminen
The Last Five Years-musikaalin kappaleiden suomentaminen B4-laulututkintoon

Opinnäytetyö 34 sivua, joista liitteitä 0 sivua
Toukokuu 2024

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin englanninkielisten musikaalikappaleiden kääntämistä suomen kielelle. Tutkimuksen ytimessä oli kääntämisen analysointi esimerkkikappaleiden kautta neljästä eri musikaalista. Aiheen kärkenä oli opinnäytetyön laatijan musiikkiteatteriopintojen taiteelliseen lopputyöhön kääntämät kappaleet *The Last Five Years*-musikaalista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia englanninkielisten musikaalikappaleiden käännösprosessia alkuperäiskielestä kohdemaan kielelle. Työn alussa esiteltiin käännösmusikaaleja teatterimuotona. Työn edetessä tutkittiin laululyriikan kääntämisen haasteita ja mahdollisuuksia ja pohdittiin, kuinka paljon kääntäjän tulee kunnioittaa alkuperäistä nuottikuvaa käännöstä tehdessä. Lopuksi pohdittiin laulettavuutta ja kääntäjän vastuutta tuottaa mahdollisimman laulajaystävällistä käännöstekstiä. Lähteinä on käytetty kääntämistä, musikaaleja ja laululyriikkaa käsittelevää kirjallisuutta, sekä tutkimusartikkeleita ja asiantuntijahaastatteluita.

Opinnäytetyössä todettiin, että sujuvan käännöksen tekeminen on mahdollista alkuperäistä nuottikuvaa kunnioittaen ja esiteltiin tilanteet, jolloin nuottikuvan muuttaminen voi olla toimiva ratkaisu. Työ antoi kattavan katsauksen englanninkielisten musikaalikappaleiden käännösprosessista suomen kielelle, ja otti huomioon musikaaligenren erityispiirteet tarinankerronnasta laulettavuuteen.

Asiasanat: musikaali, kääntäminen, suomentaminen, laululyriikka

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Culture and Arts, Music
Musical Theatre

LIFLÄNDER, RIIKKA:
Translating Musical Theatre Songs
Translating Songs from The Last Five Years Musical for Recital B4

Bachelor's thesis, 34 pages, appendices 0 pages
May 2024

This Bachelor's thesis studies the translation of English musical theatre songs into Finnish. The core of the study was the analysis of the translation through songs from four different musicals. The main focus of the thesis was the translation of the songs from the musical *The Last Five Years*.

The aim of the thesis was to investigate the process of translating English musical theatre songs from the original language into the target language. The thesis first focuses on with introduction to translated musicals as a theatrical form. As the work progresses, the challenges and opportunities of translating song lyrics are explored and it is considered how much the translator should respect the original musical notation when translating. Finally, the question of singability and the translator's responsibility is discussed. The sources used include literature on translation, musicals, and lyricism, as well as research articles and interviews with experts.

The thesis found that making a flowing and singer-friendly translation is possible while respecting the original musical notation and presents situations where changing the musical notation can be an effective solution. The work provides a comprehensive overview of the process of translating English musical theatre songs into Finnish, and takes into account the specific features of the musical theatre genre, from storytelling to singability.

Key Words: musical theatre, translating, song lyrics

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	5
2	THE LAST FIVE YEARS.....	6
3	MIKSI KÄÄNNÄN.....	7
	3.1 Musikaalien kääntämistä Suomessa.....	7
	3.2 Nykypäivän kääntämisen strategioita.....	8
4	MITEN KÄÄNNÄN	10
	4.1 Ennen kirjoittamista.....	10
	4.2 Riimit.....	11
	4.3 Hahmotelma.....	13
	4.3.1 Muutoksista	14
	4.4 Teksti nuottiin	16
5	KÄÄNTÄMISEN HAASTEITA	17
	5.1 Sanapainot.....	17
	5.2 Yksitavuiset sanat	20
	5.3 Sanonnat ja merkitys käännöksessä.....	23
	5.4 Erisnimien kääntäminen.....	25
6	LAULETTAVUUS.....	28
	6.1 Vokaalit.....	28
	6.2 Nuotin tarkistus	29
7	LOPUKSI	30
8	POHDINTA	31
9	LÄHTEET.....	33

1 JOHDANTO

Suomessa musikaalien suosio on huipussaan. Teatterimuotona ne kuuluvat jokaisen teatteritalon vakio-ohjelmistoon ja ovat olleet pitkään teatterien myydyimpiä esityksiä (Musikaalit Suomessa, 2024). Alalle valmistuu joka vuosi uusia musiikkiteatterin ammattilaisia. Suomi on ottanut vahvasti mallia Euroopan teatterikulttuurista, Iso-Britanniasta ja Amerikasta, ja kotimaan teattereissa on esitetty vuosikymmeniä musikaalimaailman isoimpia hittejä Broadwaylta ja West Endiltä. Ennen ensi-iltaa vieraskielistä musikaalia odottaa kuitenkin täydellinen muodonmuutos: kääntäminen kohdemaan kielelle. Miten englanninkielinen musikaali kääntyy suomeksi ja millaisia haasteita prosessiin liittyy?

Käännän englannin- ja ruotsinkielisiä musikaalikappaleita suomen kielelle ja tutkin tätä aihetta opinnäytetyössäni. Aiheen kärkenä toimii musiikkiteatteriopintojeni päättävän B4 -laulututkinnon käännökset Jason Robert Brownin kirjoittaman ja säveltämän *The Last Five Years* -musikaalin kappaleista sekä muutamat muut esimerkit muista musikaaleista. Käytän lähteinä kääntämisestä kertovaa kirjallisuutta, laululyriikan kääntämistä käsitteleviä opinnäytetöitä, erilaisia verkkosivuja sekä asiantuntijahaastatteluja. Haluan luoda kattavan mutta tiiviin katsauksen musikaalikappaleiden kääntämisen mahdollisuuksiin, lainalaisuuksiin ja yleisiin kompastuskiviin. Havainnollistan tekstiä esimerkkikuvien kautta, jotka olen poiminut omista käännöksistäni.

2 THE LAST FIVE YEARS

The Last Five Years-musikaali on amerikkalaisen säveltäjän, sanoittajan ja käsikirjoittajan Jason Robert Brownin käsialaa vuodelta 2001. Musikaalissa on kaksi hahmoa, Cathy ja Jamie, ja teos kertoo heidän viiden vuoden parisuhteensa tapahtumista. Valitsin B4-laulututkintooni yhdeksän kappaletta musikaalista ja suomensin ne. Suurin osa kappaleista on Cathyn soolokappaleita, mutta mukaan mahtui myös kolme yhteisnumeroa.

Musikaalin dramaturgia poikkeaa yleisemmin käytetystä, kronologisesta dramaturgiasta. Teoksessa on kaksi aikajanaa: Jamien kappaleet kulkevat kronologisesti alusta loppuun, mutta Cathyn kappaleet kulkevat lopusta alkuun. Musikaalissa joka toinen kappale on Cathyn, joka toinen Jamien; kahden aikajanan tapahtumat vuorottelevat. Musikaali alkaa Cathyn kappaleella ”Still Hurting”, mikä sijoittuu henkilöhahmojen eron hetkeen. Jamien ensimmäinen ja koko musikaalin toinen kappale ”Shiksa Goddess” sijoittuu taas hahmojen suhteen alkutaipaleelle. Aikajanat kohtaavat teoksen puolessavälissä, kappaleessa ”The Next Ten Minutes”.

The Last Five Years -musikaalia on esitetty suomeksi jo pariin otteeseen: Tampereen Työväen Teatterin TTT-klubilla vuonna 2011 Tuomas Parkkisen ohjauksella (Aplodi 2012), sekä kiertuemuodossa Kajaanissa ja Lahdessa vuonna 2015 Jermo Grundströmin ohjauksella. TTT-klubille teoksen käänsi Anna Siren ja kiertueelle Jyri Numminen (Grundström 2024).

3 MIKSI KÄÄNNÄN

Into kääntämiseen lähti halusta tulkita musikaalikappaleita omalla äidinkielellä. ”Yksi äidinkielen määritelmä on, että se on ihmisen tunnekieli”, pohtii kääntäjä ja taiteilijaprofessori Tarja Roinila kirjassaan *Samat Sanat* (Roinila 2022, 26). Musikaalikappaleissa laulettava teksti toimii ikään kuin hahmon monologina. Sano- taankin, että kun musikaalissa pelkkä puhe ei riitä kuvaamaan tunteen suuruutta, alkaa laulu. Kun laulu ei enää riitä, alkaa tanssi (Kähkönen 2021). Kun näyttelijä tulkitsee lauluja monologin kautta, on tunteilla suuri merkitys tekemiseen. Täytyy tuntea näyteltävä hahmo läpikotaisin, jotta osaa tulkita hahmon tarinan uskotta- vasti: minkä niminen ja ikäinen hahmo on, missä elämäntilanteessa hän on, miksi hän kertoo kyseistä asiaa, kenelle hän sitä kertoo, mitä on juuri tapahtunut ja mitä tapahtuu seuraavaksi. Kun tulkittava kappale on omalla äidinkielellä, on kappaleen maailmaan ja tunteisiin helpompi sukeltaa ja samaistua.

3.1 Musikaalien kääntämistä Suomessa

Suomessa on jo pitkään käännetty ulkomaalaisia populaarimusiikin kappaleita suomen kielelle. ”Käsite suomalainen iskelmä syntyi 1920-luvulla, ja jo alusta alkaen käännettävät olivat olennainen osa tanssi- ja viihdemusiikin tarjontaa” kirjoittaa käännettieteen tutkija Tanja Myllymäki (2014, 13) pro gradu -tutkielmas- saan. Mutta mikä on ollut ensimmäinen käännetty musikaali Suomessa?

Oskar Merikannon ja Teuvo Pakkalan vuonna 1899 luomaa *Tukkijoella*-musiikki- näytelmää pidetään ensimmäisenä suomalaisena musikaalina (Kontu 2021). En- simmäisestä suomeksi käännetystä musikaalista on löydettävissä epävarmem- paa tietoa. Vuonna 1927 Mustikkamaan Kesäteatterissa esitettyä *Ei ei Nanette* - produktiota voidaan kenties pitää ensimmäisenä käännettömusikaalina Suomessa (Ilona-esitystietokanta. n.d.). Kääntäjän nimeä ei ole saatavilla. Alun perin ame- rikkalaista *No, no Nanette* -teosta on myös esitetty Riihimäen teatterissa vuonna 1981 nimellä *Teetä kahdelle*. *Ei ei Nanettea* seurasi Sami Parkkisen kääntämä musikaali *Annie Mestariampuja* (*Annie Get Your Gun*) Helsingin Kansanteatteri-

Työväenteatterissa vuonna 1957 ja samana vuonna Tampereen Työväen Teatterissa musikaali *Suutele minua Kati* (*Kiss Me, Kate*). (Teatterimuseo 2018.)

3.2 Nykypäivän kääntämisen strategioita

Suomenkieliset laulukäännökset Disneyn animaatioiden dubbauksista lähtien ovat tunnettuja lievästä kömpelyydestään ja isoista eroavaisuuksistaan alkutekstiin verrattuna. Musikaalilauluissa tämä ei ole poikkeus: vaikuttavat tekstit, puhekielen sanonnat ja vitsit ovat jääneet käännöksissä toteutumatta ja suomenkielinen musikaalimusiikki pintaraapaisuksi alkuperäisen kappaleen sanomaan nähden.

Haastattelin kääntäjä ja näyttelijä Hanna Kailaa liittyen musikaalien kääntämiseen Seinäjoen kaupunginteatterilla 9.1.2023. Tällä hetkellä tunnettuja musikaalikääntäjiä Suomessa ovat Kailan lisäksi Mikko Koivusalo, Tuomas Parkkinen ja Reita Lounatvuori (Kaila 2023). Paavo Leppäkoski ja Heidi Simelius edustavat uuden sukupolven taitavia musikaalikääntäjiä. Joskus teoksen ohjaaja voi myös kääntää tekstin ja laululyriikat, kuten esimerkiksi muusikko-ohjaaja Jukka Nylund – hän sekä ohjasi että käänsi Samppalinnan kesäteatterin kesän 2023 musikaalin *9 to 5 – Hommat hoituu!*, kuten myös tulevan kesän 2024 musikaalin *Bonnie&Clyde*.

Hanna Kailan, Paavo Leppäkosken ja Jukka Nylundin käännökset ovat tuoneet Suomen musikaalikentälle uuden, raikkaan tuulahduksen toimivia tekstejä. Uudet musikaalikäännökset puhuttelevat aitoudellaan. Kaila pyrkiikin työssään kääntämään mahdollisimman suoraan alkuperäisen tekstin sanoman ja noudattamaan nuottikuvaa pilkuntarkasti (Kaila 2023). Samaa filosofiaa käännöstoissa käyttää myös musikaaliartisti, muusikko ja kääntäjä Heidi Simelius (2019), joka on myös kirjoittanut opinnäytetyönsä musikaalikappaleiden kääntämisestä.

Itse pyrin samaan kuin Kaila ja Simelius. Halu laulaa musikaalimusiikkia omalla äidinkielellä oli yksi motiivi alkaa kääntämään musikaalikappaleita, toinen motiivi oli hyvien käännösten vähäinen määrä. Haluan tuottaa toimivia, suomen kielellä

hyvin soljuvia musikaalikäännöksiä, joissa tunne välittyy tekstistä mahdollisimman vähäisellä nuottikuvan muuttamisella. Tunnetut ja arvostetut musikaalisäveltäjät, kuten esimerkiksi Stephen Sondheim, Jason Robert Brown ja Eeva Kontu säveltävät musiikkia niin, että jokaisella nuotilla, rytmillä ja kaarella on oma merkitys. Edellämainitut säveltäjät säveltävät musiikkia ottaen huomioon hahmon tunnetilat: musiikki mukailee tarinan tapahtumia. (Kähkönen 2021). Koska musiikki kertoo tarinaa nuotteja ja taukoja myöten, on tärkeää, että kääntäjä kunnioittaa tätä työtä.

4 MITEN KÄÄNNÄN

4.1 Ennen kirjoittamista

Aloitan kuuntelemalla työn alla olevan kappaleen lukien samalla nuottia. Pysin ymmärtämään kappaleen tekstin ja sanoman läpikotaisin, ja musikaalikappaleiden kohdalla myös sijoittamaan ne tarinaan. Mistä kappale kertoo, kuka tarinaa kertoo, mitä hahmo haluaa, mikä on esteenä? Missä on käännekohta, mistä tilanteesta laulu lähtee ja mihin tilanteeseen päädytään kappaleen loputtua? Näitä samoja kysymyksiä musikaalikappaleen tulkitsija pohtii uutta kappaletta harjoitellessaan. Venäläisen teatteriohjaaja ja -pedagogi Konstantin Stanislavskin ”viisi tupla-W:tä” ovatkin hyvät ohjenuorat kappaleeseen tutustuessa; who, what, why, where ja when, eli kuka, mitä, miksi, missä ja milloin (Mosconi 2019). Tutustun itsekin kappaleeseen näitä kysymyksiä hyödyntäen sekä harjoitellessani musikaalikappaletta että ryhtyessäni käännoistyöhön.

Kääntämisessä kaiken keskiössä on ymmärtäminen. Kappale on otettava kokonaisuutena haltuun. Musikaaleissa tämä vielä korostuu, kun kyseessä ei ole vain pelkän tekstin kääntäminen kohdekielelle. Sävellyksen ja sanoituksen kokonaisuuden tulisi avautua ja antaa myös käännettynä sama kokemus, nyt vain toisella, usein rakenteeltaan aivan erilaisella kielellä kerrottuna.

Esimerkiksi englannista pitkiä sanoja vilisevälle suomen kielelle käännettäessä joutuukin melkoiseen tasapainotteluun tiukan sanatarkkuuden ja laajemman, alkuperäisteosta vastaavan kokonaiskuvan välittymiseen tähtäävän pyrkimyksen välillä. Siksi musikaalin kääntäjän tulee hyödyntää kahta näennäisesti vastakkaisista lähestymistapaa: yksittäisistä sanoista lähtevää ja toisaalta kokonaisuudesta yksittäisen sanan kääntämiseen etenevää päättelyä.

Ääripäässä riskinä on edellisessä ns. induktiivisen lähestymistavan tapauksessa mekaaninen, sinänsä ehkä korrekti käänno, joka ei kuitenkaan välity kuulijalle ja on sisällöllisesti köyhä. Jälkimmäisessä ns. deduktiivisessa tavassa taas se, että alkuperäistekstiä tulkittaessa otetaan vapausasteita liikaakin. Siksi hyvä kääntäjä osaa hyödyntää molempia keinoja hyvissä suhteissa keskenään.

Poikkeuksia pikkutarkkaan kääntämiseen voi tehdä, mutta ilman, että uskollisuus alkuperäisteokselle kärsii. (Rikman 2005. 169-171).

Kun kappaleen sanoma ja sisältö ovat tulleet tutuiksi, alan tekemään merkintöjä nuottiin. Ensimmäinen ja tärkein työvaihe on riimien merkitseminen nuottikuvaan.

4.2 Riimit

Kattavaa tietopakettia riimeistä on haastavaa löytää. Suomen kielen riimejä on tutkittu verrattain vähän, (Vilén 1997, 7) ja käytänkin tietolähteenä edellämainittua Inka Vilénin pro gradu -tutkielmaa ”Riimittyminen ja riittäminen iskelmä- ja rock-sanoituksissa” sekä muusikko ja lauluntekijä Heikki Salon (2014) *Kahlekuningaslaji – laululyriikan käsikirja*-teosta.

Riimi, suomen kielessä myös käyttöön otettu termi loppusointu, luo yhteyden säkeiden välille. Heikki Salo kuvailee kirjassaan *Kahlekuningaslaji* laululyriikan rakenteita ja sisältöä, riimejä, sointia ja rytmiä. Minua kiinnosti erityisesti riimien funktio laulutekstissä. Kuulokuva riimistä, loppusoinnusta, luo ajatuksellisen kokonaisuuden sanojen ja säkeiden välille (Salo 2014, 44). Korva tunnistaa sanojen loppujen samankaltaisuuden ja tämä luo säkeistä soljuvan kuulokuvan. Riimien sijainti joko lisää tai hidastaa tekstin rytmiä ja tempoa riippuen siitä, onko riimit sijoitettu lähelle vai kauas toisistaan.

Erilaisia riimejä on valtava määrä, ja ne voidaan jakaa kahtia puhtaisiin ja epäpuhtaisiin riimeihin. Puhtaat riimit sointuvat identtisesti, esimerkiksi sanat ”nielu” ja ”sielu” (Salo 2014, 169-170). Epäpuhtaiden riimien sointi ei sen sijaan ole identtinen, kuten sanoissa ”käymään” ja ”päivää”.

Molemmat riimityypit jakautuvat vielä useisiin erilaisiin alalajeihin: puhtaat riimit voidaan jakaa aitoon, täydelliseen, mosaiikki-, tupla-, rikottuun ja heikkoon riimiin. Epäpuhtaita riimejä ovat identtinen, kaiku-, lavennettu ja supistettu, konsonantti, vokaali, sanansisäinen, vajaa, painoton, silmäriimi sekä homonyymi (Salo 2014, 169). Jaot eri riimityyppeihin kertovat, miten sanat soivat keskenään, onko sano-

jen yhtäläisyydet vokaaleissa vai konsonanteissa, painollisilla vai panottomilla tavuilla vai kuuluko riimi kenties vain lausuessa. Käytän käännöksiä tehdessäni hyödykseni sekä puhtaiden että epäpuhtaiden riimien eri variaatioita, ja lähinnä loppusoinnollisia riimejä. Nostan myöhemmin tässä kappaleessa esiin esimerkin myös alkusoinnollisesta riimistä, missä sanan viimeisen tavun sijaan ensimmäinen tavu sointuu.

Aloitan käännöstyön kirjoitusosuuden alleviivaamalla kappaleen tekstistä riimit. Käytän samojen riimien alla samaa väriä, jotta erotan riimit toisistaan (Kuva 1). Joskus myös alleviivaan useampaan kertaan samanlaisena toistuvan fraasin, jotta muistan kääntää sen samalla tavalla joka kerta. Teen käännöstyöt ForScore-sovelluksella tabletillani. Otan esimerkiksi B4-laulututkintoon kääntämäni kappaleen ”The Next Ten Minutes” Jason Robert Brownin säveltämästä musikaalista *The Last Five Years*. (Kuva 1)

16

share your life with me For the next ten mi-nutes? For the next ten mi-nutes: We can

(Play)

(under strings)

[Ped. throughout, change pedal on new harmonies]

19

han - dle that. We could watch the waves, We could watch the sky, Or just

(+Bs.)

22

— sit and wait As the time ticks by, And if we make it 'til then, Can I

KUVA 1. Ote kappaleesta ”The Next Ten Minutes”

Olen alleviivannut sinisellä ensimmäiseltä nuottiriviltä fraasin ”for the next ten minutes”, sillä se toistuu kaksi kertaa. Seuraavaksi olen alleviivannut toiselta riviltä vaaleanpunaisella sanan ”waves” ja kolmannelta sanan ”wait”. Näissä sanoissa alkusointu toimii riiminä, ja fraasit lausuttuna korva tunnistaa riimin pitkän nuotin takia. Viimeinen riimipari ”sky” ja ”by” on alleviivattu violetilla.

Teen yllä kuvailemani kaltaisen alleviivauksen kaikille kappaleen riimeille. Käännösprosessissa joutuu välillä tekemään kompromisseja, joita esittelen tarkemmin luvussa 4 Kääntämisen haasteita. Riimit ovat kuitenkin asia, mistä en lähde tinkimään: niiden tulee toteutua aina, jotta kuulokuva säilyy svengaavana ja miellyttävänä.

4.3 Hahmotelma

Seuraavaksi alan hahmotella tekstiä nuottikuvaan. Kirjoitan tabletin kynällä tekstin päälle omia ideoitani mahdollisesta lopullisesta lyriikasta. Pohdin erilaisia sanoja ja sanajärjestyksiä. Oleellinen asia tässä vaiheessa työtä on ottaa huomioon hahmottelemani tekstin sopivuus nuottikuvaan – tavumäärän pitää istua nuottien määrään.

Kun tutkii nuottikuvaa, voi huomata, että laululyriikassa tavujen ja sävelten lukumäärä vastaa yleensä toisiaan. Yksi tavu vastaa yhtä nuottia – mikäli yhtä nuottia vasten laittaisi kaksitavuisen sanan, nuottikuva ja sävellys muuttuisi. Nuotin pituus puolittuisi; esimerkiksi neljäsosanuotti muuttuisi kahdeksi kahdeksasosanuotiksi (Salo 2014, 47). Toisaalta esimerkiksi korukuvio ja pitkä vokaali voivat jakaa tavua useammalle eri nuotille.

4.3.1 Muutoksista

Käännöstä tehdessä onkin aiheellista miettiä, kuinka suuri vahinko nuottikuvan muuttaminen on. Uskollisuus alkuperäisteokselle on kaiken lähtökohta (Roinila, 2022. 44). Kuten aiemmin mainitsin, pyrin kunnioittamaan nuottikuvaa ja alkuperäistä sävellystä viimeiseen asti. Koska käännän musikaalimusiikkia ja koska tässä genressä tarinankerronta on suuremmassa roolissa kuin esimerkiksi valtavirtapopissa, olen todennut pienten nuottikuvan muutosten olevan sallittuja. Pyrin pitämään ne mahdollisimman vähäisinä ja esimerkiksi ylimääräisiä nuotteja en lähtisi lisäämään kevein perustein: koen, että tavujen ja nuottien lisääminen tai poistaminen vie sävellystä jo liian kauas alkuperäisestä. Laulumelodiassa saattaa olla jokin oleellinen rytmi, mikä voi toistua säestyksessä ja mahdollisesti koko orkesterissa. Pieni muutos laulumelodiaan voi lopulta päätyä suureksi muutokseksi koko orkesterin nuotteihin. Tämän takia koen, että muutosten on oltava harkittuja ja pyrkiä pitämään ne mahdollisimman vähäisinä. Joskus kuitenkin kappaleen laulumelodian väliin on kirjoitettu huudahduksia, joiden paikka ei ole kiiveen hakattu – nämä saatan kääntää suoraan tavumäärään katsomatta.

Mikäli suomen kielen sana vaatii erilaisen painotuksen kuin alkuperäisessä rytmisissä, olen valmis tekemään poikkeuksen. Nuottien lukumäärä pysyy kuitenkin samana, rytmitys vain muuttuu hieman – tämä muutos on pieni, ja ymmärrettävän ja sujuvan suomennoksen tuottaminen on minusta tärkeämpää kuin jumitua ehdoitta alkuperäisiin rytmien painotuksiin. Näin saan parhaimman mahdollisen sanan valittua käännökseen, ja kappaleen välittämä viesti pysyy kirkkaana ja selkeänä.

On hyvä muistaa, että alkuperäinen sävellys on tehty englannin kielen sanapainoja ja kielioppisääntöjä noudattaen. On minusta jopa hieman epärealistista ajatella, että kohdekieli istahtaisi lähtökielen mukaan sävellettyyn melodiaan aina täydellisesti ja kuulostaisi vielä sujuvalta. Vaikka lähtökohtaisesti pyrin aina noudattamaan alkuperäistä nuottikuvaa, rytmien pienet muutokset kohdekielen sanapainojen mukaiseksi mahdollistavat parhaat sanamuodot ja sujuvan sanajärjestyksen: ilman näitä muutoksia teksti voi kuulostaa tönköltä ja sanajärjestys luonnottomalta.

Tästä esimerkkinä ote *The Last Five Years*-musikaalin viimeisestä kappaleesta ”I Could Never Rescue You”. (Kuva 2)

The image shows two staves of musical notation for the song "I Could Never Rescue You". The top staff is in English, starting at measure 117, marked "A tempo". The lyrics are "I could ne - ver res - cue you." with a violin part indicated by "(Vln.)". The bottom staff is a Finnish translation, also marked "A tempo", with lyrics "En voi - nut su - a pe - las - taa" and a violin part indicated by "(Vln.)". The Finnish lyrics are aligned with the English ones, showing a change in rhythm for the word "pelastaa" to fit the melody.

KUVA 2. Ote kappaleesta ”I Could Never Rescue You”

Ylemmässä kuvassa on kappaleen alkuperäinen teksti ja alemmassa oma käänökseni. Olen tehnyt nuottikuvaan muutoksia esimerkkikuvien toiseksi viimeiseen tahtiin, sanalle ”rescue”. Suomenkielinen suora käänös ”pelastaa” toimi tähän minusta parhaiten, joten valitsin sen. Sanan käyttäminen tuossa kohtaa rytmiä vaati kuitenkin nuottikuvan muuttamista. ”Rescue”-sanan ensimmäisellä tavulla oleva puolinuotti ei olisi sopinut ”pelastaa”-sanan painotukseen, joten muutin tahdin puolinuotin ja neljäsosanuotin paikat keskenään. Kuulokuva muuttui hieman, mutta nuottien määrä pysyy samana.

Mikäli olisin muuttanut sanajärjestyistä, ja koettanut laittaa ”pelastaa” -sanan johonkin muuhun kohtaan fraasia, minun ei olisi välttämättä tarvinnut kajota nuottikuvaan ja rytmeihin. Mikäli sanajärjestys olisi ollut esimerkiksi ”Mä en pelastaa voinut sua” olisi nuottikuva pysynyt alkuperäisessä muodossaan. Tässä versiossa sanajärjestys on kuitenkin niin kaukana puhutun kielen sanajärjestyksestä, ettei kuulosta uskottavalta. Tässä versiossa myös ”pelastaa” -sanin keskimäinen tavu -las painottuisi suomen sanapainosääntöjen vastaisesti. Kerron sanapainoista enemmän luvussa 4.1. Päätin tässä kohtaa sallia nuottikuvan pienen viilauksen, jotta sain haluamani sanajärjestyksen ja ymmärrettävän tekstin.

4.4 Teksti nuottiin

Kun olen hahmotellut tekstin kokonaisuudessaan nuotille ja kun riimit, tavumäärät ja sanapainot ovat mahdollisimman säännönmukaisia, pyyhin alkuperäistekstin pois ja kirjoitan päälle suomenkielisen version. Usein tässä työvaiheessa teksti vielä muuttuu hiukan – viilaan sanajärjestystä ja tarkistan, että sanapainot ovat mahdollisimman suurilta osin oikein nuottien pituuksiin nähden.

Pyyhin myös alkuperäisen kappaleen nimen otsikosta pois ja lisään tilalle omani. Kirjaan suomentajan tiedot säveltäjän ja sanoittajan tietojen alle.

5 KÄÄNTÄMISEN HAASTEITA

Kääntämiseen liittyy monia haasteita, esimerkiksi englannin kielessä esiintyvien yksitavuisten ja hyvin kuvailevien sanojen runsaus ja vastavuoroisesti suomen kielessä näiden sanojen vähyys. Tämä aiheuttaa oitis haasteita kääntäjälle. Musikaalikappaleiden käänöksissä käännetyn lyriikan tulee kertoa tarinaa yhtä suorasti kuin alkuperäinen teksti (Ihander 2018, 14). Tätä mieltä on Anna-Maija Ihander, joka hänkin on tehnyt opinnäytetyönsä musikaalien kääntämisestä. On tärkeää, että suomenkielinen käänös vastaa mahdollisimman hyvin alkuperäistekstin sanomaa ja sisältöä.

Musikaalikappaleissa laululyriikat vievät juonta eteenpäin tasavertaisesti dialogin kanssa – näin käänöksenkin täytyy toimia. On tehtävä luovia ratkaisuja, jotta lauseiden sisältö välittyy katsojalle ja juoni etenee.

5.1 Sanapainot

Suomen kielen sanapainot tuovat oman haasteensa kääntämistyöhön. Englannin kielessä sanapaino voi olla oikeastaan missä tahansa kohtaa sanaa, eli sanapaino on niin sanotusti liikkuva. Suomen kielessä sanapaino on aina sanan ensimmäisellä tavulla; tätä sanapainoa kutsutaan kiinteäksi (Kallio 2022). Tämä luo heti haasteen kääntäjälle: miten kääntää suomeksi kolmitavuinen sana, missä alkuperäiskielellä paino on sanan keskellä, mutta suomeksi painottuisi suomen painotussääntöjen mukaisesti?

Otan esimerkeiksi kappaleen ”Climbing Uphill” musikaalista *The Last Five Years* (Kuvat 3 ja 4) sekä kappaleen ”You’ll Be Back” musikaalista *Hamilton* (Kuvat 5 ja 6).

Tutkin ensin kappaletta ”Climbing Uphill”. Tämä kappale sijoittuu koe-esiintymistilanteeseen, missä Cathy tuntee epävarmuutta raadille esiintyessään. Melodia mukailee Cathyn ajatuksia ja tajunnanvirtaa.

since I'm ob-vi-ous-ly such a
 hor - ri - ble, an - noy - ing dis - trac - tion to him. What's he gon - na be like when we have kids?

KUVA 3. Ote kappaleesta "Climbing Uphill"

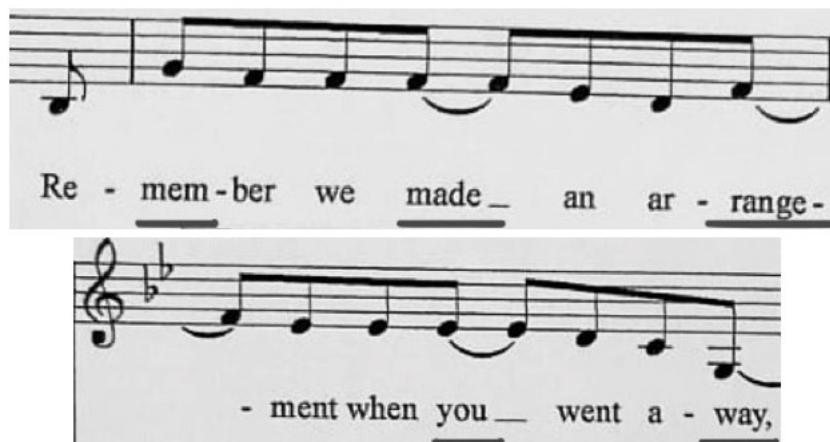
Olen alleviivannut kohdat, jossa sanalla on paino. Kuten kuvasta 1 näkee, sanojen "annoying" ja "distraction" paino on sanan toisella tavulla. Mikäli noudattaisin nuottikuvaa ja kyseisten sanojen suomenkielisetkin käännökset "ärsyttävä" ja "häiriö" alkaisivat samalla nuotilla alkuperäisen kanssa, painottuisi sanojen keskimmäiset tavut. Tässä painotus olisi ollut nuotin mukainen, mutta suomen kielen kiinteän sanapainon kanssa ristiriidassa.

Ratkaisu tilanteeseen on seuraavanlainen: jotta laulettavuus säilyy, suomen kielen sanat kannattaa laittaa alkamaan alkuperäisen tekstin painollisilla tavuilla, kuten kuvassa 2 (Salo 2014, 48). Näin painotus menee oikein, kuulokuva kuulostaa suomalta ja pysyy ymmärrettävänä.

Ja oon il-me-i-ses-ti i - han
 hir - ve - ä ja häi - rit - sen. Min - kä - lai - nen se on sit kun me saa - daan lap - si - a?

KUVA 4. Ote kappaleen "Climbing Uphill" suomennoksesta

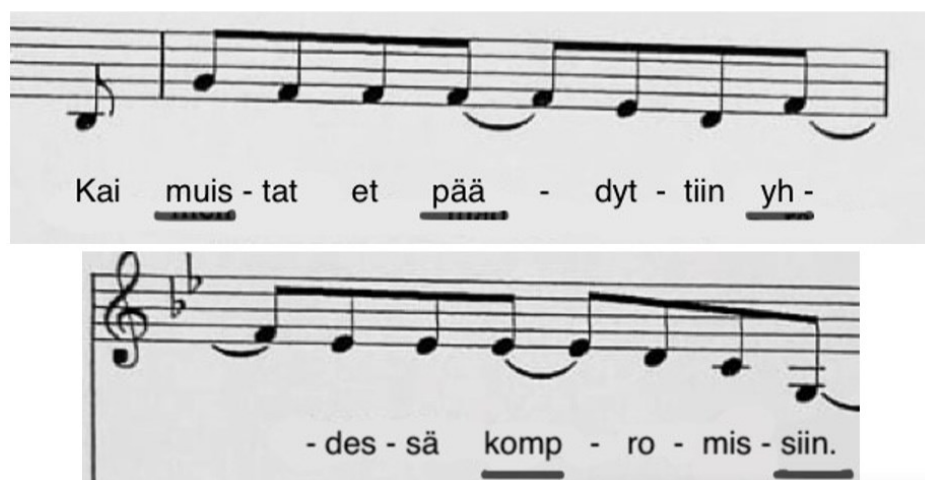
Seuraavaksi esittelen ”You’ll Be Back” -kappaleen fraasia *Hamilton* -musikaalista.

Re - mem - ber we made an ar - range -
- ment when you went a - way,

KUVA 5. Ote kappaleesta ”You’ll Be Back.”

Kuten kuvasta 5 näkee, sanojen ”remember”, ”arrangement” ja ”away” paino on joko sanan keskimmaisella tai viimeisellä tavulla. Tutkin ensimmäistä sanaa ”remember”: mikäli sanan paikalle olisi kääntänyt suomen kielen kolmitavuisen sanan, esimerkiksi suoran käännöksen ”muistatko”, olisi painotus tullut nuotin mukaan sanan keskimmaiselle tavulle -tat. Jälkimmäisissä sanoissa on sama ongelma. Tässä painotus olisi jälleen ollut nuotin mukainen, mutta ristiriidassa suomen kielen kiinteän sanapainon kanssa.

Kai muis - tat et pää - dyt - tiin yh -
- des - sä komp - ro - mis - siin.

KUVA 6. Ote kappaleen ”You’ll Be Back” suomennoksesta

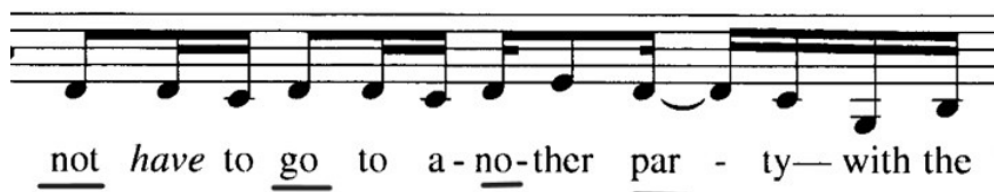
Viimeisen tahdin ”you went away” -fraasin olen kääntänyt suomeksi nelitavuiseksi sanaksi ”kompromissiin” (Kuva 6). Tässä painottuu ensimmäinen tavu oikeaoppisesti, mutta myös viimeinen tavu ”-siin”. Tällaisia tilanteita on hyvä pyrkiä välttämään käännöksiä tehdessä, mutta mikäli suomen kielen sanan viimeinen tavu painottuu, ei se ole niin suuri vahinko, kuin esimerkiksi keskimmäisen tavun painottuminen. Välillä on tehtävä kompromisseja ja sanapainot ovat tapauksista kenties yleisin. Mikäli käännöstä ei ole onnistuttu tekemään alkuperäiseen nuottiin sopivaksi, eikä nuottia ole muutettu vastaamaan käännöksen sanapainotusta, voivat kapellimestarit antaa musikaalia harjoitellessa ohjeen näyttelijälle pyöristää ja fraseerata tekstiä suomen kielen sanapainojen mukaiseksi.

5.2 Yksitavuiset sanat

Englannin yksitavuisten sanojen paljous laululyriikassa on yksi isoimmista haasteista käännöstä tehdessä. Kun tahdissa on esimerkiksi vain yksi nuotti ja nuottia kohden yksi englannin kielen yksitavuinen sana, on suomen kielestä haastavaa löytää kyseistä sanaa vastaavaa, yhtä lyhyttä sanaa.

Seuraava esimerkki on *The Last Five Years*-musikaalin kappaleesta ”See I’m Smiling” (Kuva 7). Virkkeen alku, jota käytän tässä esimerkkinä, menisi seuraavasti: ”You do not have to go to another party”, käännettynä ”Sun ei tarvitse taas mennä yksin juhliin.” Esimerkkikuvissa lause alkaa sanasta ”not”, käännettynä ”tar-”.

Tässä fraasissa on nähtävillä useampi yksitavuinen sana, kahta sanaa lukuun ottamatta kaikki muut sanat ovat yksitavuisia. Esimerkiksi englannin kielen yksitavuinen sana ”go” on suomeksi kaksitavuinen ”mennä”. ”Have”-sana kääntyy tässä merkityksessä muotoon ”tarvita” tai ”täytyä”. ”With” on ”kanssa”. Suomen kielen vastaavia sanoja ovat siis mahdoton istuttaa nuottikuvaan muuttamatta sitä. Olen alleviivannut fraasista painolliset tavut.

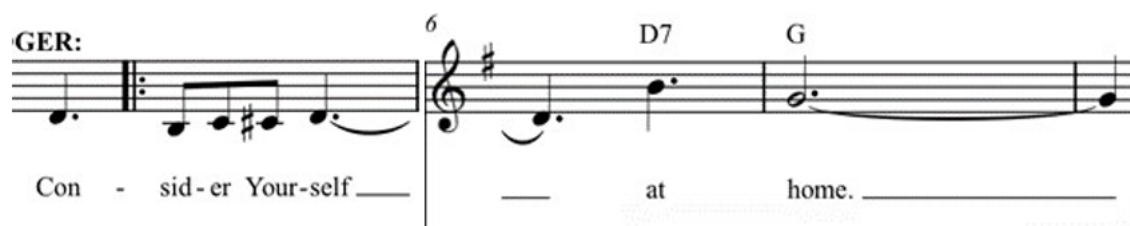
KUVA 7. Ote kappaleesta "See I'm Smiling"

Ratkaisin asian tutkimalla tekstin sanapainoja. Jokaiselle yksitavuiselle sanalle ei ole painoa, joten kunhan laitan sanan alkamaan painollisella tavulla, pystyn hyödyntämään suomen kielen pidempiä sanoja käänöksessäni ja käänös kuulos-
taa suomalta (Kuva 8).

KUVA 8. Ote kappaleen "See I'm Smiling" suomennoksesta

Samankaltaiseen haasteeseen törmäsin *Oliver!*-musikaalin kappaleessa "Consider Yourself" (Kuva 9).

KUVA 9. Ote kappaleesta "Consider yourself."

Esimerkkikuva on kappaleen alusta. Jo tahdissa seitsemän tulee vastaan tilanne, jossa alkuperäisessä tekstissä on käytetty yksitavuista sanaa "home" kuvaamaan suomen kaksitavuista sanaa "koti". Tilanteen voisi kuitenkin ratkaista ottamalla vauhtia edellisestä tahdistä kuusi: "at home" istuu yhteen sanan "koti" kanssa, tavuja on yhtä monta. Tässä törmäämme kuitenkin liutaan uusia haasteita: nuot-
tikuvan kunnioittamiseen, suomen kielen sanapainojen toteutumiseen ja vokaa-
liin päättyvän tavun pitämiseen oikean mittaisena.

Tahtiosoitus kappaleessa on 6/8. Sanapari "at home" on siis 11 kahdeksasosan mittainen: kolme iskua sanassa "at", kuusi iskua sanan "home" ensimmäisessä tahdissa ja kaksi iskua jälkimmäisessä tahdissa. Mikäli "at home" -sanaparin kääntäisi muotoon "koti", olisi sanan ensimmäisellä tavulla "ko-" kolme iskua, ja jälkimmäisellä tavulla "-ti" kahdeksan iskua. Kuulokuva olisi jotakuinkin seuraavanlainen: "kootiiiii". Sekä ensimmäinen että jälkimmäinen tavu venyisi liian pitkiksi, kun seurataan nuottia. Myöskään sana "kotiin" ei toimisi, sillä vaikka jälkimmäinen tavu päättyy konsonanttiin ja ikään kuin "pysäyttää" tuplavokaalin, ensimmäinen tavu venyy liian pitkäksi edellä olevan esimerkin tavoin. Tällainen käännös olisi suora ja uskollinen alkuperäiselle tekstille, mutta ei toimi nuotin kanssa. On siis keksittävä jotain muuta.

The image shows a musical score for the Finnish lyrics "Nyt ku - vi - tel - laan tur - vaa". The notation is in G major (one sharp) and 6/8 time. The first part of the score is marked "GER:" and "D7", and the second part is marked "G", "D7", and "G". The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement. The first part of the score is marked "GER:" and "D7", and the second part is marked "G", "D7", and "G". The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllable placement.

KUVA 10. Ote kappaleen "Consider Yourself" suomennoksesta

Olen ratkaissut kyseisen kohdan seuraavanlaisesti: poimin "at home" -sanaparista merkityksen ja käänsin sen sanaksi "turvaa" (Kuva 10). Sana istuu nuottikuvaan ja sopii myös kappaleen sanomaan ja hahmon repliikkeihin. Kun ensimmäinen tavu "tur-" päättyy konsonanttiin, voi tavun "r"-konsonanttia niin sanotusti "soittaa" eli hieman venyttää ilman, että tavu venähtää liian pitkäksi. Jälkimmäinen tavu "-vaa" loppuu tuplavokaaliin, joten tavun venyminen ei muuta sanan kuulokuvaa (Kuva 10).

Ensimmäisen lauseen jälkeen kappale jatkuu seuraavasti: "Consider yourself one of the family". Käänsin tämän toisen lauseen muotoon "Nyt kuvitellaan koti ja perhekin." Ensimmäisessä lauseessa sana "turvaa" korvasi sanan "koti", joten lisäsin sen seuraavaan lauseeseen, jotta käännös olisi mahdollisimman suora ja sanoma säilyisi samana. Käännöksissä on tärkeää miettiä, mitkä sanat ovat tärkeitä kääntää suoraan ja sisällyttää käännöstekstiin. Tässä kappaleessa kodilla on

suuri merkitys musikaalin hahmoille, joten sanan tulisi esiintyä kappaleessa (stageagent n.d). Mikäli jotain sanaa ei pysty sijoittamaan täysin samaan kohtaan nuottia alkuperäisen kanssa, voi sen sijoittaa jonnekin muualle.

Musiikin dynamiikat, rytmi, melodian nousut ja laskut kertovat hahmon sisäisestä tunteesta – tekstin tulee myös käännettynä vastata tätä. Sanojen paikkoja muuttaessa on siis oltava tarkkana, ettei kääntäjä laita tunnelataukseltaan olematonta sanaa, kuten esimerkiksi alustuskonjunktiota, musiikillisesti tärkeään ja merkitykselliseen kohtaan fraasia. Tai päinvastoin sisällytä fraasin tärkeintä ydinsanaa musiikilliseen suvantokohtaan. Näin teksti ja musiikki ovat ristiriidassa keskenään. Sanojen siirto kauas alkuperäisestä paikasta on siis mahdollista, mutta se tulee tehdä harkiten.

5.3 Sanonnat ja merkitys käänöksessä

Kolmas haastava asia laululyriikan käänöstä tehdessä on sanontojen, fraasin tai sanan merkityksen kääntäminen kohdekielelle rajallisen tavumäärän puitteissa.

Käänöstekstin, esimerkiksi laululyriikan, on kuulostettava luonnolliselta ja toimivalta käännytyssä kielessä. Suomenkielisen käänöksen on kuulostettava suomalta, ei ”käänökseltä”. Samaan aikaan käänöksen on kuitenkin oltava uskollinen alkutekstille. Roinila (2022, 58) nimittää näitä haasteita ”esteettiseksi ja eettiseksi imperatiiviksi” ja pohtiikin: ”Onko uskottavuus ja uskollisuus mahdollista yhdistää?”

Roinila on kääntänyt pääasiassa kaunokirjallisuutta ja siinä pätevät hieman eri lainalaisuudet kuin laululyriikan ja musikaalikappaleiden kääntämisessä. ”Kääntäjän vapaudesta puhuminen tuntuu tarpeelliselta, koska alkuteksti ei näytä kääntäjälle suoraa tietä käänökseen”, hän toteaa. (Roinila 2022, 44). Tässä lauseessa kiehtoi toteamus ”alkuteksti ei näytä kääntäjälle suoraa tietä käänökseen.” Tämä on erityisen totta musikaalikappaleita kääntäessä.

Olen ottanut esimerkiksi pätkän "Killer Instinct" -kappaleesta musikaalista *Bring It On!* (Kuva 11). Tutkin merkityksen kääntämistä kohdekielelle kappaleen nimen "Killer Instinct" kautta.

KUVA 11. Ote kappaleesta "Killer Instinct."

Tälle sanaparille on haastavaa löytää suoraa käännoästä suomen kielestä. Suora käännoä voi olla esimerkiksi "pettämätön vaisto" tai "vaisto vertaansa vailla". Englannin sana "killer" on kuitenkin kirjoitettu lyriikkaan syystä; kyseessä ei ole mikä tahansa vaisto, vaan "killer"-vaisto. Sana sopii myös musikaalin lukioikäisten hahmojen puheenparteen. Suomen kieleen rantautuneet englannin lainasanat ovat kuultavissa etenkin puhekielessä ja nuorten keskuudessa. "Killer"-sanan voisi toki kääntää sanaksi "killeri", mutta se ei sopisi nuottikuvaan ja olisi hieman kömpelö.

KUVA 12. Ote kappaleesta Killer Instinct Riikka Lifländerin käännoäksellä.

Olen kääntänyt kyseisen kohdan sanapariksi "kuudes aisti" (Kuva 12). Tämä on tuttu termi suomen kielessä ja välittää hyvin alkuperäisen tekstin viestin. Kuudennella aistilla tarkoitetaan jotain melkein maagista vaistoa, jolla havainnoida jotain mitä muut eivät näe ja koe, ja sopii siis hyvin käännoäksiksi.

5.4 Erisnimien kääntäminen

The Last Five Years-musikaalin aiemmat suomalaiset versiot on käännetty alkuperäisiä erisnimiä kunnioittaen; tämä on yleinen käytäntö tuontimusikaaleja käännettäessä. Vaikka esityskieli on suomi, hahmojen nimet ja tapahtumapaikat säilyvät ennallaan. B4-laulututkintooni halusin kuitenkin ottaa eri näkökulman: millainen teos ja tarina olisi, jos sen tapahtumat sijoittuisivatkin Suomeen ja henkilöhahmot olisivat suomalaisia? Mitä mahdollisuuksia ja haasteita tämä voisi synnyttää? Koska laulututkintoni käsittää pääosin vain toisen henkilöhahmon soolokappaleet, ei teos tulisi olemaan kopio alkuperäisestä, vaan kertoisin itsenäisen tarinan Cathyn näkökulmasta.

The Last Five Years-musikaalin tarina sijoittuu Yhdysvaltoihin, joten hahmojen erisnimet ja tapahtumapaikat ovat myös amerikkalaisia; New York, Ohio, Cathy, Jamie.

Idea tapahtumien sijoittamisesta Suomeen lähti henkilöhahmojen, Cathyn ja Jamiin nimien pohtimisesta. Koska tarinassa on vain nämä kaksi henkilöä, heidän merkityksensä tarinan kannalta on suuri. Vaikka ammattiteatterien ulkomailta tuotujen musikaalien erisnimet ovat yleensä säilytetty alkuperäisessä muodossaan ja suomalainen yleisö on tähän tottunut, halusin valita nimet, mitkä varmasti istuisivat suomalaisen suuhun. Cathy kääntyi muotoon Kati ja Jamie muotoon Ville. Jälkimmäisen kohdalla olisin voinut tavoitella enemmän alkuperäistä nimeä vastaavaa versiota ja samalla alkukirjaimella alkavaa nimeä, esimerkiksi Janne, Jami tai Jesse. Päädyin kuitenkin Villeen, sillä se istui nuottikuvaan parhaiten ja tuntui helpolta laulaa.

Molempien soolokappaleissa toistellaan toisen hahmon nimeä useaan otteeseen, kuten havainnollistan seuraavassa kuvassa. Toiston takia suomalaisten nimien käyttäminen tuntui entistä perustellummalta. Seuraava ote on musikaalin ensimmäisestä kappaleesta ”Still Hurting” (Kuva 13).

Vil - les - tä suh - teem - me lop - pu - a saa

Vil - le on päät - tä - nyt oi - keu - del - laan

Vil - le ei pal - jas - ta luo - ran - ko - jaan

KUVA 13. Ote kappaleesta "Still Hurting" Riikka Lifländerin käänöksellä.

Hahmojen nimien lisäksi käännsin myös paikannimet Suomeen sijoittuviksi. Otan esimerkiksi *The Last Five Years*:in kappaleen "A Summer in Ohio". Ohion osavaltio mainitaan sekä kappaleessa että teoksessa usein, ja valitsin sitä vastaavaksi paikaksi Kouvolan. Kriteerinä uuden paikannimen valitsemiseen oli alkuperäisen paikan tunnelman säilyttäminen ja sama tavumäärä alkuperäisen kanssa. Ehdokkaiksi päätyi kaupunkeja ja paikkakuntia, jotka ovat tarpeeksi pieniä ja kaukana pääkaupunkiseudusta, mutta joista kuitenkin löytyisi teatteritoimintaa. Kouvolan lisäksi ehdokkaina oli Imatra, Joensuu ja Kerava. Suomen kielen taivutusmuodot toki lisäävät tavumääriä, mutta nelitavuinenkin sana istui sopivasti nuottikuvaan.

Kappale kääntyi muotoon "Kesä Kouvolassa" (Kuva 14). Fraasi on kappaleen alkupuolelta. Kuvan yläosassa on alkuperäinen englanninkielinen teksti ja alapuolella käänökseni.

The image shows a musical score for the song "Summer in Ohio". It consists of two staves of music. The first staff has the English lyrics: "But it would-n't be as nice_ As a sum-mer in__ O-hi - o". The second staff has the Finnish lyrics: "ei mi - kään paik-ka voit - taa voi ke - sää Kou - vo - las - sa,". Both staves feature a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 3/4 time signature. There are two triplet markings (indicated by a '3' above a bracket) in each staff. The first triplet is on the first three notes of the first staff, and the second triplet is on the last three notes of the first staff. The second staff also has two triplet markings on its first and last three notes.

KUVA 14. Ote kappaleesta "Summer in Ohio" Riikka Lifländerin käännöksellä.

Vaikka laulututkintooni olikin hauskaa keksiä suomenkieliset versiot englanninkielisille hahmojen- ja paikannimille, ammattiteatteriin en kuitenkaan lähtökohtaisesti tekisi tällaista ratkaisua: mikäli koko teos kaipaisi vielä uuden suomenkielisen käännöksen, kunnioittaisin alkuperäistekstin hahmojen ja paikkojen nimiä.

6 LAULETTAVUUS

6.1 Vokaalit

Haastattelin lauluopettajaani musiikin maisteri Enna Snellmania sähköpostitse. Halusin selvittää, onko jotkut vokaalit helpompia laulaa tietyltä korkeudelta kuin toiset ja vaikuttaako fraasin laulutyyli laulettavuuteen.

Vokaalit soivat puheessamme tietyssä kohdassa suuta. Tämän takia jotkut vokaalit voivat tuntua helpommilta laulaa kuin toiset. Vokaalit voidaan karkeasti jakaa etisinä (e, i, ä, ö, y), takaisina (a, o, u) sekä laveina (i, e, ä, a) ja pyöreinä (y, o, u, ö) soiviin vokaaleihin. Etisyys ja takaisuus viittaa vokaalin sointiin suussa, laveus ja pyöreys huulten asentoon vokaalia muodostaessa. Kielen asento vaikuttaa myös vokaalin sointiin; kieli on joko lähellä kitalakea tai alempana. Laulajan harjaantuneisuudesta, fysiologiasta sekä äänenkäyttötavasta riippuu, mitkä vokaalit istahtavat instrumentille parhaiten. Tämä on yksilöllistä. (Snellman 2024).

Hankalat ja helpot vokaalit tulevat puheeksi usein korkeita ääniä lauletaessa. Esimerkiksi klassisen musiikin ja musiikkiteatterin legit-tyylissä kapeat vokaalit ovat tavanomaisia. Kun näissä tyyliissä ääntöväylä on kapea ja äänihuulimassa notkea ja ohut, soivat esimerkiksi vokaalit i, y ja u kauniisti, myös korkealla. Musiikkiteatterin contemporary-tyyleissä korkeat äänet tuotetaan usein huudahdusta muistuttavalla, paksun äänihuulimassan belttaus-tekniikalla tai aavistuksen ohuemman ja notkeamman äänihuulimassan mixed-beltillä. Tähän tyyliin laulaessa leveät ja etiset vokaalit e ja ä ovat oivallisia, sillä ne muodostavat suuhun tarpeeksi tilaa beltausta varten. (Snellman 2024).

Mikään vokaali ei siis itsessään ole lähtökohtaisesti huono korkealta lauletaessa, vaan fraasin laulutyyli vaikuttaa laulettavuuteen. Esimerkiksi korkealta beltattavat takaiset vokaalit vaativat laulajalta enemmän työtä ja ääntöväylän asetusten muuttamista kuin etiset vokaalit. Musikaalilauluja suomentaessa on hyvä ottaa huomioon korkeiden äänten vokaalit ja pyrkiä hyödyntämään sanoja kääntäessä tyyliä palvelevia vokaaleja. (Snellman 2024).

Pyrin ottamaan yllä mainittuja asioita huomioon suomennoksia tehdessäni. Lau-lajana pystyn hyödyntämään tietämystäni lauluteknisistä asioista ja laulettavuudesta: tiedän, miltä vokaalit tuntuvat laulaa miltäkin korkeudelta. Tästä tietotaidosta on suuri apu suomentamiseen.

6.2 Nuotin tarkistus

Jokaisen valmistuneen kappaleen kohdalla käyn vielä kertaalleen läpi sanapainot ja merkityksen: onko teksti laulettavaa ja vastaako se sanomaltaan samaa, mihin alkuperäinen säveltäjä on pyrkinyt. Toimiiko teksti sekä puhuttuna monologina, että laulettuna lyriikkana? Väitän, että lähes jokaisessa käännöskappaleessa on jokin kohta, mikä ei täysin vastaa alkuperäistä tekstiä: joko merkitys on hieman eri, sanojen painotus ei mene täysin oikein, nuottikuvaa on jouduttu muuttamaan tai tavumäärää jopa lisäämään. Tarkistan käännoksestä edellämainitut asiat. Fraasin merkitys on tärkeämpi kääntää kuin tehdä pilkuntarkka suora käänнос: usein suomenkielinen suora käänнос sisältää valtavasti enemmän tavuja alkuperäiseen verrattuna, joten merkitys täytyy osata kääntää nuottien määrään sopivaksi. Sanapainojen tulisi olla suomen kielen painotussääntöjen mukaiset, jotta laulettava teksti kuulostaa suomalta. Laululyriikan ja musiikalilaulujen kääntämisessä tulee ottaa huomioon nuottikuvan mukanaan tuomat raamit. Tämä on myös laulajaystävällinen työskentelytapa – esimerkiksi heikomman nuotinlukutaidon omaavan laulajan on helpompi harjoitella kappaletta korvakuulolta, jos nuottikuva on pidetty mahdollisimman samana.

7 LOPUKSI

Günter Grassin Grimmin Sanat -kirjan kääntäjä Oili Suominen kirjoittaa kirjan loppusanoissa seuraavasti: ”Kirjailija on säveltäjä, joka luo tarinan, sen melodian ja rytmin, kääntäjä puolestaan soittaa ja tulkitsee: hän on sekä kapellimestari että solisti.” (Suominen 2015). Suominen kuvailee kääntäjän tonttia hyvin samankaltaisesti kuin Roinila (2022, 41) kirjassaan *Samat Sanat*: kääntäjä on enemmänkin tulkitsija, joka tulkitsee alkukielisen teoksen uudelle kielelle suoran sanatarkan kääntämisen sijaan. Kun suhtautuu kääntämiseen enemmänkin tulkintana, antaa se mahdollisuuden sujuvalle ja hyvin soljuvalle kielelle. Alkukielen lainalaisuuksia ja hienouksia ei yritetä väkisin pusertaa kohdekielen muotiin, vaan koetetaan löytää kohdekielestä omat lainalaisuudet ja hienoudet.

Käänsin laulututkintooni yhteensä yhdeksän kappaletta *The Last Five Years*-musikaalista. Onnistuin tavoitteessani tuottaa mahdollisimman hyvin alkupeleistä sanomaa vastaavaa laulutekstiä laulajaystävällisesti sekä lähtökohtaisesti nuottikuvaa muuttamatta. Pyrin ensisijaisesti tuottamaan luontevan kuuloista käännöstekstiä, mihin sekä näyttelijät että yleisö voivat samaistua. Onnistuin nähdäkseni tässä hienosti.

Teatterien tyyllilajeista musikaali on mielestäni helpoiten lähestyttävä teatterin muoto. Sellainen katsoja, jolle teatteri ja näytelmät eivät ole tuttuja, voi kuitenkin viihtyä musikaalin parissa. Musikaalien tarinankerronta on jouhevampaa kuin esimerkiksi oopperassa, ja etenkin nykymusikaalien kappaleet muistuttavat suuria massoja puhuttelevia populaarimusiikin hittejä. Mikäli musikaalin tarina ei kohahda, voi katsoja ihastella näyttävää visuaalista ilmettä tai mukaansatempaavia tanssinumeroita. Musikaalista löytyy jokaiselle jotakin. Ulkomailta tuodut käännösmusikaalit ovat oiva tapa pitää Suomen musikaalitarjonta tuoreena ja alan trendejä mukailevana.

8 POHDINTA

Musikaalien ja musikaalilaulujen kääntäminen on haastava laji: tekstin sisällön ja sanoman lisäksi kääntäjän tulee ottaa huomioon musiikin lainalaisuudet ja laulettavuus. Käännöstekstin tulee toimia vaivattomana tarinankerronnan muotona yhdessä musiikin ja dialogin kanssa. Tämä tekeekin musikaalilaulujen kääntämisestä monimutkaisempaa kaunokirjalliseen kääntämiseen verrattuna.

Aihetta tutkiessa ja opinnäytetyötä kirjoittaessa opin paljon uutta ja oma filosofiani kääntämiseen vahvistui. Pohdin, missä määrin uskollisuus alkutekstille edellyttää sanatarkkaa kääntämistä ja milloin merkitystä kannattaa lähestyä kokonaisuutena. Tasapaino näiden välillä mahdollistaa alkutekstille uskollisen käännöksen, joka myös palvelee tarinaa ja kuulijoita.

Painotan käännöksiä tehdessäni tarinankerrontaa ja suomen kielen sujuvuutta. Erilaisia lähestymistapoja on monia, eikä toinen ole toistaan parempi. Ydinteesini opinnäytetyössä oli käännöstekstin soljuvuuden korostaminen, sekä harkittujen, mahdollisimman vähäisinä pidettävien nuottikuvamuutosten perustelu. On parempi muuttaa nuottia aavistuksen verran, kuin tuottaa vaikeasti ymmärrettävää tekstiä. Mutta jos merkitys ja sujuvuus on mahdollista istuttaa alkuperäiseen nuottikuvaan ilman muutoksia, on tämä aina parempi ratkaisu.

Lähteitä oli yllättävän helppo löytää; aihe on minulle jo niin tuttu, joten tiesin mitä etsiä. Halusin valottaa kääntämisen strategioita ja nimenomaan laululyriikan kääntämisen lainalaisuuksia, kohdentuen vielä musikaalimusiikkiin. Tarja Roinilan (2022) *Samat Sanat – kirjoituksia kääntäjän elämästä*, kääntäjä Oili Suominen (2015) jälkikirjoitus haasteellisessa Günter Grassin *Grimmin sanoissa* sekä Kristiina Rikmanin (2005) useiden kääntäjien esseistä toimittama *Suom. huom. - Kirjoituksia kääntämisestä* pohjustivat kääntämistä yleisellä tasolla ja toimivat oivana perustana induktiivisen ja deduktiivisen lähestymistavan pohdinnassa. Tarkemmin laululyriikasta kertova Heikki Salon (2014) *Kahlekuningaslaji* taas opasti riimien ja laulunkirjoituksen maailmaan. Asiantuntijahaastattelut, verkkolähteet ja opinnäytetyöt toivat tarvittavat lisätiedot tähän spesifiin ja ei niin yleiseen aiheeseen.

Musikaalikappaleiden kääntäminen eroaa pop-kappaleiden kääntämisestä ja perustelin tämän mielestäni hyvin. Kuvaesimerkit havainnollistivat kääntämisen haasteita ja keinoja ratkaista ongelmia. Musikaalilaulun yhteys näyttelijäntyöhön ja tarinankerrontaan tuli ilmi merkityksen ja laulettavuuden tutkimisella. Yhteyden merkitys vahvistui B4-laulututkintoon kääntämiini kappaleisiin tutustuessa ja niitä harjoitellessa.

Suomen kielen ollessa suomalaisten tunnekieli käännösmusikaalit tuovat merkittäviä mahdollisuuksia Suomen musikaalikentälle. Tutkimukselle laululyriikan ja musikaalilaulujen kääntämisestä on kysyntää; suomenkielistä tietokirjallisuutta musikaalien kääntämisestä ei vielä löydy. Käännettyjen iskelmäkappaleiden suosion huomioon ottaen voikin olla perusteltua ennustaa, että myös käännösmusikaalien suosio tulee pysymään korkeana ja jopa kasvamaan. Näin ollen aihetta tulisi käsitellä tieteellisesti, jotta voimme mahdollistaa tämän ainutlaatuisen ja kauniin kieleemme käytön myös tässä taiteenlajissa.

9 LÄHTEET

Aplodi, 1/2012. 5 vuoden rakkaus, 31. Viitattu 4.4.2024.
https://issuu.com/teatteri/docs/aplodi_1_2012/31

Grundström, J. Teatteriohjauksen maisteri. 2024. Sähköpostihaastattelu 7.2.2024. Haastattelija Lifländer, R. Litteroitu.

Ihander, A-M. 2018. Mä kerran uskoin haaveeseen, miten musikaaleja suomen-
 netaan. Musiikin koulutusohjelma. Musiikkiteatterin suuntautumispolku. Tampe-
 reen ammattikorkeakoulu. Opinnätetyö.

Ilona-esitystietokanta, n.d. Esityshaku. Ei ei Nanette. Viitattu 11.3.2023.
http://ilona.tinfo.fi/esitys_lista.aspx

Kaila, H. Kääntäjä, näyttelijä. 2023. Haastattelu 9.1.2023. Haastattelija Riikka Lif-
 länder, Seinäjoki. Litteroitu.

Kallio, H. 2022. Oikea painotus lisää ymmärrystä. Tempus 3/22, 8-9. Viitattu
 12.3.2023. <https://issuu.com/sukol/docs/tempus322/8>

Kontu, E. 2021. Suomalaisen musiikkiteatterin ajanaja. Luento. 2021-2022.
 Suomalaisen musiikkiteatterin klubi. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere.

Kähkönen, P. 2021. Acting Through Song. Mestarikurssi. Tampereen ammatti-
 korkeakoulu. Tampere.

Mosconi, J. 2019. The Given Circumstances – The 5 W's: Who, What, Why,
 Where, When. Blogiteksti. Julkaistu 14.11.2019. Viitattu 23.3.2024.
<https://theperformingartscoach.wordpress.com/2019/11/14/the-given-circumstances-the-5-ws-who-what-why-where-when/>

Musikaalit Suomessa. 2024. Blogiteksti. Kirjoitettu 2.1.2024. Viitattu 5.5.2024.
[VUODEN 2023 AIKANA ESITETTIIN 111 ERI MUSIKAALIA SUOMESSA! – Mu-
 sikaalit Suomessa \(wordpress.com\)](https://www.wordpress.com/2024/05/05/vuoden-2023-aikana-esitettiin-111-eri-musikaalia-suomessa/)

Myllymäki, T. 2014. Sanat näe kertokoot. Laulujen tekstittäminen musikaalielo-
 kuvassa *Moulin Rouge*. Kieli-, käännös- ja kirjallisuustieteiden yksikkö. Tampe-
 reen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Rikman, K. (toim.) 2005. Suom. huom. Kirjoituksia kääntämisestä. Helsinki:
 WSOY

Roinila, T. 2022. Samat sanat. Kirjoituksia kääntäjän elämästä. 1. painos. Hel-
 sinki: Teos.

Salo, H. 2014. Kahlekuningaslaji. Laululyriikan käsikirja. Helsinki: Like Kustannus
 Oy.

Simelius, H. 2019. Musikaalikappaleiden suomentaminen. Musikaalikappaleiden
 suomentamisen haasteita, erityisesti laulajan ja laulukirjoittajan näkökulmasta.

Musiikin tutkinto-ohjelma. Metropolia ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. Viitattu 12.3.2023.

Snellman, E. Musiikin maisteri. 2024. Sähköpostihaastattelu 14.4.2024. Haastattelija Lifländer, R. Litteroitu.

stageagent.com. nd. Oliver! Musical. Viitattu 12.2.2023. <https://stageagent.com/shows/musical/1431/oliver>

Suominen, O. Jälkisanat teoksessa Grass, G: Grimmin sanat. 2015. Helsinki: Teos.

Teatterimuseo, kysymuseolta.fi. 2018. Mikä oli ensimmäinen Suomessa esitetty Broadway-musikaali? Viitattu 11.3.2023. <https://www.kysymuseolta.fi/teatterimuseo/#!id=136>

Vilén, I. 1997. Riimittyminen ja riittäminen iskelmä- ja rocksanoituksissa. Suomen kielen laitos, humanistinen tiedekunta. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu -tutkielma.